

zelfportret

jan burssens

standaard galerij oostende
kapellestraat 103 - christinastraat 144
11 januari - 11 februari 1975

Mijn portretten zijn in feite zelfportretten. Een kunstenaar is wat narcistisch ingesteld, is enorm met zichzelf bezig. Maar ook met de wereld : ik wil de mens herstellen. Ik heb schrik dat deze mens morgen niet meer zal bestaan, dat hij zal over-gekonditioneerd zijn in een dodende technisch-uniforme maatschappij.

Jan Burssens

Biografie

Geboren Mechelen 27.6.1925

Studeerde aan de Kon.

Akademie van Gent, waar hij nu leraar is

1952 Medestichter van Art Abstrait

Studiereizen

1955 en 59 in Frankrijk

1957 in Polen

1958 - 59 in New-York

Onderscheidingen

1951 - 52 - 53 - 54 in de prijs

Jeune Peinture Belge

1957 Prijs Jean Pipijn van de stad Gent

1956 - 57 - 58 - 59 Prijs van de kritiek voor de beste tentoonstelling van de maand

Wie is Jan Burssens ?

Hij stamt uit een familie waarin de kunst een voorname plaats inneemt. Zijn vader, hoogleraar in kongolesse talen aan de Rijksuniversiteit te Gent, was een kenner van de afrikaanse kunst, van literatuur en kunst überhaupt.

Zijn oom Gaston Burssens was een groot dichter. In dit milieu was een kunstzinnige vorming een natuurlijk gebeuren. Bij het leven hoorde de kunst zoals bij een goede maaltijd de wijn.

Het creatief proces van de jonge Burssens werd er door bevorderd.

Hij startte als vanzelfsprekend met het natekenen van de kongolesse fetisjen uit de vaderlijke verzameling.

Er waren echter ook andere idolen. Zij stonden geschreven op de muren van de studentenkamer die hij tijdens de oorlog met andere jonge kunstenaars te Gent betrok : « Van Gogh is onze God », naast de eerste verzen van Schillers « Ode an die Freude ».

Na 1945 was de invasie van de internationale moderne kunst een euphorie verwekkende gebeurtenis. Door zijn karakter neigde de kunstenaar naar een emotioneel geladen, romantische uitdrukking doch de tijd had ook vat op hem. Hij evolueerde over een korte zuiver abstracte periode, waarin de materie een gevoelsmatige behandeling verried, naar een kunst van het teken, geladen door symbolische waarden.

Tenslotte kwam het abstract expressionisme met zijn schriftuur beïnvloed door action-painting. Doch in deze non-figuratieve werken doken spoedig personages op die toen weliswaar moeilijk leesbaar waren. Doch het oog gewent zich, zodat deze figuren sindsdien hun hermetisme hebben prijsgegeven.

Tijdens de triomfdagen der abstractie noemde Burssens zijn kunst een figuratie van de binnenkant alsof hij de vlinder figureerde die als pop ingesponnen leefde in het omhulsel der zichtbare werkelijkheid. Zijn geestelijke verwanten waren toen de niet orthodoxe surrealistes als Max Ernst en F.D.V. Berghe.

Deze surrealistes naar de geest doch somwijlen expressionisten door hun schilderkundige hartstocht boeiden hem door hun complexiteit. Doch zelf is hij in zijn visie niet surrealistisch zoals zijn uitdrukking niet louter expressionistisch is.

Bij Burssens korrodeert de emotie de geest en stremt de geest de emotie. Aldus is zijn kunst er een van het tussengebied waarin zijn romantisch gekwelde visie de uitdrukkingsmiddelen en de beeldinhoud bepaalt.

Wanneer hij in 1963 steeds meer evolueert naar een duidelijker figuratie, stelt zich voor hem het probleem dat voor de meeste kunstenaars gold waarvan het werk door het abstract expressionisme of action-painting gekenmerkt werd. Het probleem kan men als volgt schetsen : een kunst bepaald door emotie en gestuele uitdrukking bloeit zolang de emotionele geladenheid authentiek is en zij haar uitdrukkingsvorm smeedt, zij verwelkt zodra de uitgebouwde vormtotaal zich vermijdt in taalvaardigheid.

De hernieuwing van de kunst en haar vitaliteit is essentieel gebonden aan het voortdurend overwinnen van het formalisme dat in elke vinding en overwinnig schuilt. Voor dit gevaar sluit men dikwijls de ogen zolang naast zich geen provocerende uitdrukking en beweging ontstaan die een algemene kritische houding verwekken tegenover het bestaande en bij de kunstenaar leiden ofwel tot een heilzame zelfkritiek of een verbitterde afzondering.

Daar de nieuwe kunst de antithese was van de lyrische abstractie bood zij aan deze laatste geen uitkomst ; alleen de nieuwe figuratie met haar historische reminiscenties, kon diegenen verleiden die zonder creatieve uitkomst waren. Zoals Mondriaan eens vertrok van een naturalistische studie van een boom te Domburg, om later doorheen het analytisch kubisme te eindigen in de zuivere abstractie, scheen het Burssens, na 1963 heilzaam terug te keren naar het motief en te gaan werken naar het menselijke gelaat.

Zijn bedenktijd werd een periode van portretten. Getrouwd aan zijn romantische visie begon hij een pikuraal dialoog met allen die hem dierbaar waren : zo ontstonden de portretten van zijn vader en zijn moeder, van zijn oom, van Giacometti, het zelfportret met zijn zoon, enz.

Deze portretten zijn geen omwenteling in zijn oeuvre, zij sluiten volkomen aan met zijn voorafgaand werk, en zeggen duidelijk wat voorheen werd gesuggereerd. De figuren groeiden uit een onbepaalde wereld waarin de verworvenheden van zijn lyrische abstractie zich laten gelden.

De lijn is gevoelig en beheerst, de kleur blijft meestal sober en soms wrang. De kunstenaar blijft zichzelf in zijn zelfprojectie.

K.J. Geirlandt

De gotische kunstenaar, deemoedig opkijkend naar God, hechtte weinig of geen belang aan zijn beeltenis, maar toen het humanisme de mens in het centrum van het heelal had geplaatst, zien wij meteen het zelfportret als een zelfstandig, dankbaar en geliefkoosd thema optreden. Van Dürer tot Cézanne, over Rembrandt, Rubens en Goya — om enkel de allergrootsten te vermelden — gaan de schilders, op de spannende momenten van hun leven, voor de spiegel staan, niet enkel om hun gelaat te konterfeiten maar om een gemoedstoestand vast te leggen.

Dit kan gaan van het onbenulligste zelfvertrouwen tot de subliemste sereniteit of de marteling van de doodsangst. Wat dikwijls doorgaat voor een Übungsstück is altijd een balans, een biecht (echt of gelogen), een getuigenis of, in het slechtste geval, een bewijs van onmacht.

Bij het merendeel van de kunstenaars, ook en goddank bij de allerbesten, slaat die drang naar «Ken u zelf» over naar het narcisme, in al zijn vormen.

Er zou hierover een fantastische studie te schrijven zijn waarbij, naast de kunsthistorici, ook de poëten, de wijsgeren, de artsen en de psychologen aan het woord moeten komen. Doch laten wij ons beperken tot Jan Burssens die een indrukwekkende cyclus zelfportretten komt te voltooien, voorlopig althans.

Uit zijn grafisch oeuvre, uit zijn schilderwerk, uit zijn brieven en uit zijn gesprekken, weten wij, dat hij grif en onomwonden toegeeft zich aan narcisme over te leveren, zoals anderen opium schuiven of in de psychoanalyse zichzelf zoeken te ontdekken.

Heeft hij niet aan een intieme vriend geschreven: «Ik ben echt gedoemd om Narcissus te schilderen...»? Maar zijn narcisme reikt oneindig verder en dieper dan dat van de goddelijke jongeling die zich doodstaarde op zijn spiegelbeeld in de waterbron.

Geen zelfoverschatting maar een klaar besef van eigen waarde en onwaarde.

Geen erbarmen doch een meedogenloos ontsluiten van de diepere roerselen van hart en geest en nieren, tot op de grens van de autodestructie, met een noblesse die eerbied afdwingt. Iets als de vertwijfeling van Verlaine «Sans amour et sans haine — Mon cœur a tant de peine...», maar dieper, mannelijker en trots alles hoopvoller.

Jan Burssens worstelt tegen allerlei machten in hem en rondom hem.

Hij is een gevilde en zijn eigen beul. Doch kijk toe!

Hij is geen vertwijfelde, geen geslagene, ook geen berustende.

Over de lidtekens van lijf en ziel smeedt hij zelf de maliënkolder van Hamlet, kwetsbaar van binnen, ongenaakbaar van buiten.

Dit alles blijkt, naar ik meen, uit de evolutie van deze aangrijpende reeks zelfportretten waarin de artiest zichzelf op de rooster legt.

Aanvankelijk schamper, bitter, sarkastisch zelfs, op de rand van Bacons ektoplasmen, gaan de expressies langzamerhand luwen en bezinken tot een aandachtig dialoog tussen de artiest en zijn spiegelbeeld, dat geen masker meer is, maar een tweelingbroer zoals de «convive vêtue de noir» in het bekende gedicht van Musset. Ook het koloriet en de penseelslag worden, na de uitbundige roes van het begin, ingetoomd en getemperd zonder echter tot rust te komen.

En heel dit menselijk drama in twintig taferelen speelt zich af tegen een fel blauwe achtergrond die, als een obsessie, het palet domineert, de harmonieën bepaalt, een scherm schuift tussen de brilleglazen en de slapen en ten slotte fonkelt in die fascinerende ogen, goed en hard, toegevend en streng, simpel en fier, ...als de man.

Een groot deel van het levenswerk van Burssens lijkt als een aanloop tot dit hoogtepunt in zijn loopbaan.

Ik denk hier niet alleen aan zijn Kennedy, zijn Marilyn Monroe, zijn Renoir, zijn onvolprezen reeks Che Guevara's, maar ook aan zijn ontroerende koppen van honden met ogen om bij te wonen. «Moesten mijn honden maar kunnen spreken!» heeft de schilder eens geschreven. Laat hem gerust zijn.

Zij spreken zoals al zijn figuren en al zijn portretten.

Het zijn niet alleen voortreffelijke brokken schilderkunst — ik leg er de nadruk op — maar zij staven ons in het besef, hoe groot de kleine mens kan zijn.

Individuele tentoonstellingen

- 1959 Antwerpen, Hessenhuis
- 1961 Brussel, Paleis voor Schone Kunsten
- 1962 Gent, Galerij Vyncke-Van Eyck
Gent, St.-Pietersabdij
Antwerpen, Hessenhuis
Brussel, Paleis voor Schone Kunsten
Oostende, Kursaal
- 1963 Knokke
- 1964 Hasselt, Galerij Helikon
- 1965 Gent, Galerij Vyncke-Van Eyck
- 1966 Gent, Galerij Kontrast
Deinze, Galerij M.A.S.
- 1968 Gent, Galerij Vyncke-Van Eyck
- 1969 Brussel, Paleis voor Schone Kunsten
- 1970 Schelderode, Kunstforum
Kortrijk, Galerij An-Hyp
- 1972 Wieze, Galerij Elias
- 1973 Brussel, Paleis voor Schone Kunsten
Lokeren, Galerij De Vuyst
Wieze, Galerij Elias
- 1974 Schelderode, Kunstforum
Antwerpen, Museum voor Schone Kunsten
- 1975 Oostende, Standaard Galerij

Buitenlandse Groepstentoonstellingen

- 1949 Londen
- 1951 Groothertogdom Luxemburg
- 1952 Noorwegen, Schotland, Toulon en IJsland
- 1953 Parijs en Londen
- 1954 Milaan en Elisabethstad
- 1955 Rome, Londen, Parijs, Venezuela, Pittsburgh, Milaan
- 1956 Den Haag
- 1957 Polen en Breda
- 1958 New-York en Philadelphia
- 1959 Chicago en New-York
- 1960 New-York en Italië
- 1970 Madrid en Keulen
- 1972 Eindhoven en Keulen
- 1973 Darmstadt
- 1974 Parijs en Orly

Deelname aan Biënnales

- 1954 Sao Paolo
- 1958 Venetië
- 1959 Tokio en Parijs
Documenta II te Kassel
- 1974 Selectie voor de Biënnale van Venetië

Het voorbeeld van een schilder als Wijckaert, die opnieuw het landschap oproept in zijn wilde dynamische schilderijen, brengt ons op het spoor van een Gents kunstenaar, die eveneens toelaat dat de wereld geleidelijk terugkeert in zijn werk. Jan Burssens heeft echter meer met de mens dan met het landschap te doen. Uit zijn wilde en veelkleurige warreling van lijnen, waarvan de kompositie weleens aan die van een vogelnest doet denken, doemt traag een menselijk figuur op, hoog-opgeheven en trots als byzantijnse Kristussen. Heeft de figuur iets hiëratisch in zich, dan doet het hele werk met zijn krachtige lichtspelingen — het licht dat door blauwe en rode glasramen valt — integendeel barok aan.

Er zit trouwens een geweldige dynamiek in de kunst van Burssens en dit mag er dan opnieuw het traditioneel Vlaams karakter van aanduiden.

Jan Walravens

In : Hedendaagse schilderkunst in België 1961

Grote horizontale doeken, een soort van testbanen of ingebeelde landschappen, herinneren ons aan de gronden en de materiologieën van Dubuffet, maar zonder de storende kinderachtigheid van de oud-wijnkoopman.

Het koloriet is ook veel rijker, terwijl een zekere aristocratie de keuze doet. De kleuren zijn als geparfumeerd met een bedwelmende geur.

De laatste schilderijen van Burssens, waarin dof goud zeer handig versmolten wordt met een menigte andere kleuren, komen mij als prachtige reussites voor.

Wij bevinden ons hier zonder twijfel te midden van het dik tapijt van Vlaanderen, en de schilderkunst van Burssens is van deze weelderigheid geheel doordrongen.

Op zichzelf genomen, plaatst haar veelvuldige weerklink haar op een universeel vlak. Het is wenselijk dat de hoge instanties van de internationale kunst dit oeuvre beter kennen.

Michel Seuphor

In : De abstracte schilderkunst in Vlaanderen 1963

Les derniers Burssens, c'est l'histoire d'une effusion incessante qui s'épanouit en fulgurantes gerbes de couleurs tournoyantes et dont le lieu de fixation se concentre tout à coup parmi des créatures dévastées, saisies au niveau de la souffrance et du mépris, de la colère et de la pitié.

C'est la traduction d'une angoisse pathétique, stabilisée sur la toile avec toute sa charge de pulsations vitales, de truculente ironie et d'irisations éclatantes.

C'est la révélation d'un monde impétueusement baroque, qui s'élance de foyer en foyer, par ondes constamment répercutées et qui se concrétise en effigies turbulentes, où le vieux fonds de l'expressionisme flamand s'allie à la quête ardente d'une figuration renouvelée.

Il s'agit de l'acte pictural d'un artiste passionné revenu, à travers une succession de démarches inquiètes, des frontières du non-figuratif à l'évocation d'une humanité aux prises avec l'anxiété, la violence et la brutalité. Les irréelles figures à la recherche d'elles-mêmes dans le temps et dans l'espace, qui peuplaient hier le monde de Jan Burssens, découvrent de la sorte leur physiologie tourmentée en un point d'animation caractéristique de l'évolution actuelle de l'art.

Fantômes grotesques et furibonds, vigases torturés, anatomies bombées et convulsées monstres de chair sont là, issus des conflits et des métamorphoses de l'expérience subjective, noyautés autour du thème de la solitude de l'homme dans un univers déchiré et tragique. Si l'interprétation figurative, longtemps latente et ambiguë chez Burssens, s'impose aujourd'hui comme la référence fondamentale de l'inspiration, il ne fait aucun doute que le sentiment d'intensité qui s'en dégage demeure solidaire d'une conviction picturale profonde.

De ses plongées dans les replis du contentieux spirituel, le sujet acquiert l'animation tourbillonnaire, la tension lyrique, l'exubérance agressive propres à l'artiste. Il va de soi que lorsque la peinture accède à cet état, elle cesse d'être anecdote plastique pour devenir élément de connaissance de soi.

L'exposition de Burssens, qu'est-elle en fin de compte si ce n'est une exploration de la conscience à travers les chemins secrets du réel et les mystères de l'imagination. Dans le centre complexe de chaque tableau se situe une attitude perceptive, une vision psychique, un flux de vie ressentis dans les délires de la matière et dédiés à la tumultueuse dramaturgie des démons intérieurs.

L.L. Sosset

Palais voor Schone Kunsten - december 1964